

**ՀՀ ԿՐԹՈՒԹՅԱՆ, ԳԻՏՈՒԹՅԱՆ, ՄՇԱԿՈՒՅԹԻ ԵՎ ՍՊՈՐՏԻ
ՆԱԽԱՐԱՐՈՒԹՅՈՒՆ**

«Հրազդանի Խ.Աբովյանի անվ. թիվ 1 ավագ դպրոց» ՊՈԱԿ

**ՋԵՐԹԱԿԱՆ ԱՏԵՍԱԿՈՐՄԱՆ ԵՆԹԱԿԱ
ՈՒՍՈՒՑԻՉՆԵՐԻ ՎԵՐԱՊԱՏՐԱՍՏՄԱՆ
ԴԱՍԸՆԹԱՑ 2022**

ՋԵՏԱԶՈՏԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔ

**Թեմա՝ Միջառարկայական կապերը որպես սովորողների
ուսուցումը և դաստիարակությունը խթանող միջոց**

Կատարող՝ Գայանե Իսրայելյան

Առարկա՝ Երաժշտություն

Ուսումնական հաստատություն՝ Հրազդանի 11 հիմնական դպրոց

ՀՐԱՉԴԱՆ 2022

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ.....2

ՆԵՐԱԾՈՒԹՅՈՒՆ.....2

ՄԻՋԱՌԱՐԿԱՅԱԿԱՆ ԿԱՊԵՐԸ ՈՐՊԵՍ ՍՈՎՈՐՈՂՆԵՐԻ

ՈՒՍՈՒՑՈՒՄԸ և ԴԱՍՏԻԱՐԱԿՈՒԹՅՈՒՆԸ ԽԹԱՆՈՂ

ՄԻՋՈՑ.....

.....6

ԵԶՐԱԿԱՑՈՒԹՅՈՒՆ.....

.....19

ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ

ՑԱՆԿ.....21

ՆԵՐԱՃՈՒԹՅՈՒՆ

Թեմայի արդիականությունը: Միջառարկայական կապերը կարող են զգալիորեն բարձրացնել ուսուցման և դաստիարակության արդյունավետությունը, եթե դրանք ներառվեն արտադպրոցական գործունեության տարբեր ձևերի և բովանդակության մեջ: Միջառարկայական կապերում հսկայական կրթական հնարավորություններ կան աշակերտների աշխարհայացքի ձևավորման, բարոյական որակների, գեղագիտական ապրումների զարգացման համար: Առաջարկվում են միջառարկայական կապերի կիրառմամբ միջոցառումների սցենարներ կրտսեր դպրոցականների համար: Ուսուցման գործընթացի բարելավման խնդիրը միշտ արդիական է ցանկացած ակադեմիական առարկայի ուսուցչի համար: Անհրաժեշտ է, որ վերապատրաստումը միշտ համապատասխանի հասարակության սոցիալական կարգին, որի փոփոխությունը կապված գիտության, տեխնիկայի և արտադրության զարգացման հետ, պետք է հաշվի առնել վերապատրաստման տեսության և մեթոդաբանության մեջ:

Միջառարկայական մոտեցումը լուծում է կրթության առարկայական համակարգում առկա հակասությունը առարկաներում ցրված աշակերտների կողմից գիտելիքների յուրացման և դրանց սինթեզի, գործնականում, աշխատանքի և մարդու կյանքում ինտեգրված կիրառման անհրաժեշտության միջև: Գիտելիքը ինտեգրված կերպով կիրառելու, այն սինթեզելու, գաղափարներն ու մեթոդները մի գիտությունից մյուսը փոխանցելու կարողությունը հիմնված է գիտական և տեխնոլոգիական առաջընթացի ժամանակակից պայմաններում մարդու գործունեության ստեղծագործական մոտեցման հիմքում: Նման հմտություններով զինվելը միջնակարգ և բարձրագույն կրթության հրատապ խնդիր է, որը թելադրված է գիտության մեջ ինտեգրման միտումներով և լուծվում միջառարկայական մոտեցման միջոցով:

Չեռազոտական խնդիր. Ուսումնասիրել դասավանդման գործընթացի կազմակերպման պայմանների բացահայտում, որոնք ապահովում են աշակերտների՝ երաժշտության հետ միջառարկայական կապեր հաստատելուն :

Ուսումնասիրության նպատակը` միջառարկայական մոտեցման հիման վրա աշակերտների համար երաժշտության դասաժամերին դասավանդման արդյունավետության բարձրացման գիտական հիմնավորումը:

Ջետազոտության առարկան : Միջառարկայական կապերը երաժշտության դասաժամերին, որպես սովորողների ուսուցումը և դաստիարակությունը խթանող միջոց:

Ջետազոտության վարկած. Եթե գիտությունների դասընթացի բովանդակության ձևավորումը հիմնված է միջառարկայական մոտեցման և համապատասխանաբար կառուցված վրան, ապա դա կբարելավի աշակերտների կրթության և դաստիարակության մակարդակը

Ջետազոտության նպատակները. հիմնվելով մեթոդական, մանկավարժական և հոգեբանական գրականության վերլուծության վրա, հիմնավորել երաժշտության դասավանդման արդիականությունը աշակերտների համար ուսուցման ոլորտներում միջառարկայական մոտեցման հիման վրա. մշակել դասընթացի բովանդակությունը միջառարկայական մոտեցման հիման վրա դասավանդելու օրինակով աշակերտներին ուսումնասիրության ոլորտներում.

Ուսումնասիրության մեթոդական հիմքը ուսուցման համակարգված մոտեցման հիմնական դրույթներն էին (Չ.Ա. Ռեշետովա, Օ.Ս. Չայցև, Ա.Ա. Բուդանովա), մտավոր գործողությունների աստիճանական ձևավորման տեսությունը (Պ.Յա. գիտելիք (Բ.Մ. Կեդրով, Պ.Վ. Կոպսին, Վ.Ա. Լեկտորսկի) և աշխատել ուսուցման մեջ միջառարկայական կապերի օգտագործման խնդրի վրա (Ի.Դ. Չվերև, Վ.Ն. Մաքսիմովա, Մ.Ն. Սկատկին, Է. Է. Մինչենկով և ուրիշներ):

Առաջադրված խնդիրները լուծելիս **օգտագործվել են հետազոտության հետևյալ մեթոդները`** հետազոտական խնդրի վերաբերյալ հոգեբանական, մանկավարժական և մեթոդական գրականության վերլուծությունների արդյունքների դիտարկումը:

Աշխատանքի կառուցվածքն ու ծավալը: Աշխատանքը բաղկացած է տիտղոսաթերթից, բովանդակությունից, ներածությունից, բուն նյութից, եզրակացությունից, դասի պլանի նմուշ օրինակից, օգտագործված գրականության ցանկից:

ՄԻՋԱՌԱՐԿԱՅԱԿԱՆ ԿԱՊԵՐԸ ՈՐՊԵՍ ՍՈՎՈՐՈՂՆԵՐԻ ՈՒՍՈՒՑՈՒՄԸ և ԴԱՍՏԻԱՐԱԿՈՒԹՅՈՒՆԸ ԽԹԱՆՈՂ ՄԻՋՈՑ

Ժամանակակից կրթության մեջ պահպանվում է հակասական իրավիճակ. ինտեգրացիոն աճող միտումները, մի կողմից, համակցում են կրթության բավականին ուժեղ տարբերակման հետ, մյուս կողմից: Շարունակվելով բավականին երկար՝ այս անմիաբանությունը ստեղծեց որոշակի խոչընդոտներ, որոնք տարանջատեցին գիտությունները, հետաձգեցին դրանց առաջանցիկ զարգացումը, բայց միևնույն ժամանակ առաջացրին գիտական գիտելիքների մերձեցման օբյեկտիվ նախադրյալներ: Գիտությունների միավորման գործընթացը շատ բարդ է և

երկար, ուստի դրա եռթյունը հասկանալու համար անհրաժեշտ է դիմել հարցի պատմությանը:

Միջառարկայական կապերի խնդրի ուսումնասիրության համար առանձնահատուկ հետաքրքրություն էին ներկայացնում 1923 թվականին ներդրված համալիր ծրագրերը: Բարդ դասավանդման համակարգի եռթյունը երևույթների և իրերի կենտրոնացումն էր ընդհանուր գաղափարի շուրջ, որն իրականում վերացրեց նյութի ուսումնասիրությունը ըստ առարկայի: Արդյունքում դասերը աշակերտներին համակարգված գիտելիքներ չտվեցին: Կրուպսկայա Ն.Կ. նկատեց այս համակարգի թերությունները և մատնանշեց այդ սխալների հիմնական պատճառը, այն է, որ մարզումների ժամանակ առաջնորդվել են արհեստական կապերով, այլ ոչ թե իրական կյանքում գոյություն ունեցող կապերով: Այնուամենայնիվ, նա չհրաժարվեց միջառարկայական կապերից, այլ ընդհակառակը, մի շարք առարկաներում ընդգծեց դրանց դրական հնարավորությունները:[1] 1931-1932 թվականներին ստեղծված ծրագրերը հաստատապես առարկայական հիմքի վրա դրեցին կրթության ողջ բովանդակությունը: Խորհրդային ուսուցիչների ստեղծագործությունները Գրուզդև Պ.Ն., Շիմբիրյով Պ.Ն., Դանիլով Մ.Ա., Էսիպով Բ.Պ. իսկ մյուսները խորացրին միջառարկայական կապերի դիդակտիկ դերը: Նրանք հատուկ ուշադրություն են դարձրել ուսուցիչներին՝ «ըմբռնելու առարկայի համակարգն ու տրամաբանությունը, առանձին թեմաների ու խնդիրների միջև գոյություն ունեցող կապերը»: Նրանք ընդգծեցին միջառարկայական կապերի հաստատման մի շարք առավելություններ, այդ թվում՝ գիտելիքների փոխադարձ օգտագործումը, նյութի կրկնօրինակման վերացումը, հայացքների ամբողջական համակարգի ձևավորումը: Միջառարկայական կապերի տեսության զարգացման գործում նշանակալի ներդրում են ունեցել XX դարի 50-ական թվականներին Լենինգրադի ուսուցիչները: Մի քանի թիմեր այս խնդիրը մշակել են ուսուցման համակարգված մոտեցման տեսանկյունից՝ ուժեղացնելով աշակերտների ուսումնական գործունեությունը: Խորհրդային հոգեբան Անանիևի ղեկավարությամբ Բ.Գ. ստեղծվել է «համակարգման ցանց», որտեղ նշված են դպրոցական բոլոր ծրագրերի համար հիմնարար գիտական հասկացությունների մշակման փուլերը: Նա օգնեց օգտագործել մի առարկայի նյութը մյուսի ուսումնասիրության համար: Այս փուլում փորձ է արվել

դասակարգել միջառարկայական կապերը: Առաջնային համակարգումը հիմնված էր ժամանակային չափանիշի վրա՝ նախնական, ուղեկցող և հետագա միացումներ: [2]Սակայն ուսումնական ծրագրերի փոփոխությունը խախտեց տրամաբանական-հայեցակարգային և ժամանակային համակարգող կապերը, նվազեց դրանց գործնական արժեքը, և անհրաժեշտություն առաջացավ գտնել ավելի հուսալի չափանիշներ, որոնք արտացոլում են միջառարկայական կապերի բազմաչափությունը: Այսպիսով, բացահայտվեցին տեղեկատվական կապերը՝ փաստացի, հայեցակարգային, տեսական: Նշվել է նաև ուսումնասիրության առարկաների, ճանաչման մեթոդների, տեսությունների և օրենքների ընդհանրությունը, և դրա հիման վրա անվանվել են առարկաների միջև կապերի համապատասխան տեսակներ: Ներդրվել է միջառարկայական կապերի տեսակների կատեգորիա՝ ըստ հարակից օրենքների և տեսությունների, ըստ փորձարարական հետազոտության մեթոդների, գաղափարական բնույթի, հաշվարկման և չափման բնույթի: Բացահայտվում է ոչ միայն բովանդակության ընդհանրության, այլ նաև կրթական հմտությունների, ուսուցչի և սովորողների գործունեության մեթոդների ընդհանրության հնարավորությունը: Այս շրջանի ուսումնասիրություններում ցանկություն կա փնտրել ավելի ընդհանրացված, համընդհանուր, ավելի քիչ կախված ծրագրերում ուսումնական նյութի կոնկրետ տեղակայությունից, միջառարկայական կապերի տեսակների բացահայտման չափանիշներ: Այս միտումն իրեն դրսևորեց 70-ականներին, ինչն ակնհայտ էր տարբեր կոնֆերանսների, մեթոդական խորհուրդների և բանավեճերի ժամանակ: Մեկ անգամ ևս ընդգծվեց կրթության ոլորտում փոխկապակցվածության խնդրի կարևորությունը, ընդգծվեցին դրա զարգացման նոր ուղղությունները՝ դասագրքերի և ուսումնական նյութերի կատարելագործում, խնդրի վերաբերյալ ուսուցիչների կրթում, գիտությունների ինտեգրման ոլորտում ուսուցիչների որոնողական աշխատանքներին աջակցելը: Միջառարկայական կապերի խնդրի նկատմամբ առանձնահատուկ հետաքրքրությունը պատահական չէ. հասարակության սոցիալ-տնտեսական փոփոխությունները պահանջել են միջնակարգ դպրոցներում դասավանդման բովանդակության և մեթոդների էական փոփոխություն: Այս գործընթացները պայմանավորված են գիտությունների զարգացման գործընթացներով՝ դրանց սինթեզով և տարբերակմամբ:[3]

XX դարի 80-ական թթ. կա միջառարկայական կապերի իրականացման փորձի ընդհանրացում և ըմբռնում: Աշխատանքներ են ստեղծվել մանկավարժության մեջ ինտեգրման լայն հնարավորությունների, դրա օբյեկտիվ անհրաժեշտության, իրականացման ձևերի ու մեխանիզմների, մանկավարժական գիտելիքների և կրթության կառուցվածքի վրա ազդեցության մասին: Այս հարցն ուսումնասիրած հեղինակների ցանկը բավականին լայն է, որոնց թվում են ականավոր գիտնականներ՝ Չվերն Ի.Դ., Կուլագին Պ.Գ., Մաքսիմովա Վ.Ն., Սիմոնովա Ա.Ա., Բեգրուկովա Վ.Ս. Յետազոտողների կարծիքը, մանկավարժական պրակտիկայի վերլուծությունը, հոգեֆիզիոլոգիական հիմնավորումն ավելի ու ավելի են հաստատում ինտեգրման օգտակարությունը, բայց իրականում աշակերտները դեռ ծանրաբեռնված էին, առարկաների թիվը անընդհատ աճում էր, իսկ ուսուցիչների «հակառարկայական» տրամադրություններն աճում էին: Ձևավորված պրակտիկան մերժում էր նորարարական գաղափարները կամ յուրացնում դրանք առանց հետքի:

Ամենաակտիվ և համատարած գործողությունները կարող են փոխել իրավիճակը: Մեթոդաբանական գրականության մեջ հայտնվեցին մասնավոր մեթոդաբանական հրապարակումներ, օրինակ, Ռումյանցևա Դ.Ի., Բախտինա Օ.Ի., Մալախով Ի.Ա.-ի աշխատանքները, որոնք պարունակում էին առաջարկություններ դասարանում միջառարկայական կապերի իրականացման համար:

Այսպիսով, մանկավարժության պատմության մեջ արժեքավոր ժառանգություն է կուտակվել միջառարկայական կապերի տեսության և պրակտիկայի մեջ, այն է.

- Հիմնավորվել է ուսումնական գործընթացում իրական աշխարհի իրական փոխհարաբերությունների արտացոլման օբյեկտիվ անհրաժեշտությունը.
- Ընդգծվեց միջառարկայական կապերի գաղափարական գործառույթը, նրանց դերը աշակերտների ընդհանուր մտավոր զարգացման գործում;
- Բացահայտվեց նրանց դրական ազդեցությունը գիտելիքի համակարգի ձևավորման վրա.

- Փորձեր են արվել ուսուցիչներին նախապատրաստել ՄԵԱ-ի իրականացմանը.
- Մշակվել է տարբեր առարկաների համակարգված դասավանդման մեթոդ:

Միջառարկայական կապեր հաստատելու կուտակված փորձը հզոր հիմք է ծառայում մանկավարժական և մեթոդական գիտության հետագա զարգացման համար: Մանկավարժական ինտեգրման հիմքում ընկած են միջառարկայական կապերը: Սակայն այդ կապերը կարող են միայն մասամբ լուծել կուտակված խնդիրները: Վերջին շրջանում միջդիսցիպլինար կապեր հասկացությունը գնալով ավելի քիչ է օգտագործվում, իսկ հեռանկարները կապված են ինտեգրման հետ: Այս թեմայի Էվոլյուցիան ցույց է տալիս, որ 90-ականներին ի հայտ եկավ ուսումնական հաստատության տեսակի, թարմացված բովանդակության և դասավանդման մեթոդների համադրման խնդիրը, հետևաբար, ինտեգրված մանկավարժական գիտելիքների ուսուցիչների անհրաժեշտությունը մեծացավ: [4]

Իսկ XXI դարի սկզբին. այս թեման չի կորցրել իր արդիականությունը. գործող ուսուցիչները շարունակում են մշակել ինտեգրված դասերի սցենարներ, մշակվում են ինտերակտիվ դասընթացներ, ստեղծվում են դասագրքեր: Ընդհանրապես, ուսուցիչները փորձում են ինքնուրույն լուծել կրթության մեջ ինտեգրման խնդիրը: Դեռևս լուծված չէ ուսումնական ծրագրերի և առարկաների բովանդակության հարաբերակցության խնդիրը, կրթական մակարդակների միջև շարունակականությունն չկա, երկրում պահպանվում է գաղափարական իրավիճակի անկայունությունը, որն իր մեջ բերում է պատմական կրթության խնդիրներն ու դժվարությունները:

Միջառարկայական կապերի մանկավարժական գործառույթի մասին հայտարարությունների բազմազանությունը բացատրվում է իրական ուսումնական գործընթացում դրանց դրսևորման բազմակողմանիությամբ: Բացի այդ, անբավարար ուշադրություն է դարձվում մանկավարժության և այլ գիտությունների միջև կապին: Այժմ դիտարկենք միջառարկայական կապերի դասակարգումը, քանի որ ճիշտ դասակարգումը, որն արտացոլում է դասակարգված հասկացությունների զարգացման օրինաչափությունները, խորապես բացահայտում է նրանց միջև կապերը,

նպաստում է կրթական ոլորտում այդ կապերի իրականացման գիտական և գործնական նախադրյալների ստեղծմանը: [5]

Վերլուծելով միջառարկայական կապերի տվյալները՝ կարելի է տեսնել, որ կապերն իրենք են տրված մի տեսակ ստատիկ վիճակում (ուսումնական թեմայում միջառարկայական կապերի ստատիկ կողմը որոշվում է ուսումնական նյութի բովանդակությամբ): Այնուամենայնիվ, իրական ուսումնական գործընթացում միջառարկայական կապերը դիտարկվում են դինամիկայի մեջ (կրթական թեմայում միջառարկայական կապերի դինամիկ կողմը որոշվում է ուսումնական գործընթացով) և օրգանական միասնության մեջ ներառարկայական և ներդասընթացային կապերով. սա է որակական տարբերություն միջառարկայական կապերի կազմված դիդակտիկ մոդելի և աշակերտների կողմից դրանց յուրացման գործընթացի միջև: Տարբեր մանկավարժների ուսումնասիրությունները ցույց են տալիս, որ հիմնական միջառարկայական գիտելիքները հաճախ կրում են «համատեղ», սինթեզված բնույթ: Սա հասկանալի է, քանի որ ուսումնական տարվա վերջում շատ հասկացություններ են ընկալվում և կիրառվում աշակերտների կողմից ընդհանրացման բարձր մակարդակով,

Այսպիսով, դիտարկվող կրթական թեմաների բովանդակության վերլուծությունը ցույց է տվել, որ դրանք կարող են ուսումնասիրվել միջառարկայական լայն հիմունքներով՝ դրանց առաջատար դրույթների գիտական, համակարգված, մատչելի և համապարփակ բացահայտման և գիտելիքների ավելի ամբողջական համակարգի ստեղծման նպատակով: յուրաքանչյուր թեմայի շուրջ և մի շարք թեմաների միջոցով և թեմայի վերաբերյալ որպես ամբողջություն: Մինևույն ժամանակ, կրթական առարկաների առաջատար գաղափարներն ու դրույթները կատարում են մի տեսակ միացնող «ձողերի» գործառույթը:

Միջառարկայական կապերի հիմնախնդիրները դասավանդման պրակտիկայում

Այս խնդիրները բացահայտելու, բնութագրելու և վերացնելու ուղիներ գտնելու համար անհրաժեշտ է ինտենսիվ որոնում կատարել օպտիմալ պայմանների, փուլերի և ուղիների՝ կրթական թեմաներում միջառարկայական կապերի դիդակտիկ մոդելը վերածելու այդ կապերի յուրացման և հաստատման

փաստի: Այս գործընթացի արդյունավետության չափանիշները կլինեն աշակերտների գիտելիքների բարձրացումը և, առաջին հերթին, այդ գիտելիքների հետևողականությունը, նրանց շարժունակությունը և աշակերտների աշխարհայացքային ներուժը: [6]

Նոր տեսությունն ուսուցանելիս, խնդիր լուծելիս միշտ անհրաժեշտ է աշակերտներին ցույց տալ նրանց կիրառությունը այլ առարկաներում, գործնականում, կյանքում: Արդյունքում աշակերտներն ավելի խորը և գիտակցաբար կսովորեն այն, ինչ սովորել են, ավելի լավ կողմնորոշվելու տնտեսության մեջ: Որքան էլ բարդ լինեն այս կարգապահության ապացույցները, դրանք արտահայտում են նյութական աշխարհի օբյեկտիվ կապերը: Աշակերտների համար մեծ նշանակություն ունի այլ գիտություններում տնտեսական հասկացությունների կիրառման փաստացի ցուցադրումը:

Միջառարկայական կապերի իրականացումը ենթադրում է տարբեր ակադեմիական առարկաների կողմից առաջադրված հասկացությունների նույնական, հնարավորության դեպքում, մեկնաբանություն: Այս առումով անհրաժեշտ է աշակերտներին ցույց տալ նույն հասկացության իմաստը տարբեր առարկաներից: Եթե ուսուցիչը դասի հիմնական նպատակը համարում է ընդհանուր հասկացությունների և գաղափարների յուրացումը, ապա նա պետք է հասնի աշակերտների եռթյալի ամբողջական ընկալմանը: Աշակերտների կողմից ներկայացված առարկաների իմաստը ավելի լավ յուրացնելու համար անհրաժեշտ է զուգահեռ անցկացնել դրանց բացատրության մեջ՝ նույն բառով արտահայտված այլ առարկաներում:

Միջառարկայական կապերը դիտվում են որպես խնդրի տեղադրման աղբյուր և օբյեկտիվ աշխարհի բոլոր իրերի և երևույթների դիալեկտիկական փոխկապակցման բացահայտման միջոց, որպես աշակերտների ճանաչողական հետաքրքրությունների աշխարհայացքային կողմնորոշումը ձևավորող պրոբլեմային իրավիճակներ ստեղծելու միջոց, Կրթության մեջ ճանաչողական առաջադրանքների հիմքերը. Կրթական գործընթացի կազմակերպման միջառարկայական և խնդրահարույց մոտեցումները փոխկապակցված են: Միջառարկայական կապերի հիման վրա առաջանում է կոնկրետ հակասություն գիտելիքների և հմտությունների առարկայական յուրացման և այլ առարկաների դասավանդման ժամանակ դրանց կիրառման

անհրաժեշտության միջև: Աշակերտների ճանաչողական գործունեության օբյեկտները հարակից բնույթի հարցերն են՝ գաղափարներ, տեսություններ, օրենքներ, փաստեր և մի շարք առարկաների համար ընդհանուր բարդ խնդիրներ:

Միջառարկայական կապերը ուսուցման մեջ գործում են որպես անհատականության, նրա ճանաչողական և բարոյական ասպեկտների և համակողմանի զարգացման վրա բարդ ազդեցության գործոն: Իրական ուսուցման գործընթացում միջառարկայական կապերը նպաստում են բոլոր դիդակտիկ սկզբունքների իրականացմանը, դրանց փոխազդեցության ընդլայնմանը, ամեն կերպ նպաստելով բոլոր ուսումնական գործառույթներին. . [7]

Միջառարկայական դասերը թույլ են տալիս աշակերտներին խորությամբ ուսումնասիրել դասին ինտեգրված յուրաքանչյուր առարկայի նյութը, իսկ ուսուցչին ցույց տալ ստացված գործնական և տեսական գիտելիքների գործնական կիրառման հնարավորությունը:

Միջառարկայական կապերի հարցը ծագել է վաղուց՝ դպրոցներում առարկաների առանձին դասավանդման ներդրմամբ: Այն առաջին անգամ բացահայտել է Ջ. Ա. Կոմենիուսը. «Այն ամենը, ինչ փոխկապակցված է, պետք է ուսուցանվի նույն կապով»: Մեծ ուսուցիչը իրավացիորեն կարծում էր, որ գիտելիքի համակարգի ձևավորման համար կարևոր է ակադեմիական առարկաների միջև կապ հաստատելը: Միջառարկայական կապերը ենթադրում են նյութի բովանդակության, դրա կառուցման և ընտրության փոխադարձ հետևողականություն, որոնք որոշվում են կրթության ընդհանուր նպատակներով՝ հաշվի առնելով յուրաքանչյուր ակադեմիական առարկայի առանձնահատկություններով որոշված կրթական առաջադրանքները:

Միջառարկայական կապերի խնդիրը պետք է բխի համակարգվածության դիդակտիկ սկզբունքից, որն արտացոլում է երևույթների կապի ավելի փիլիսոփայական հայեցակարգը և համահունչ է ուղեղի աշխատանքի համակարգայինության ֆիզիոլոգիական և հոգեբանական հասկացություններին:

Համակարգվածության սկզբունքի կիրառումը չի կարող սահմանափակվել մեկ առարկայի շրջանակներում: Այն ենթադրում է միջառարկայական կապերի

հաստատում, շարունակականություն և գիտելիքի զարգացման հեռանկարներ: Տարբեր ակադեմիական առարկաների փոխազդեցության գործընթացում ձեռք բերված միջառարկայական գիտելիքները, կարողությունները, հմտությունները, այսպես թե այնպես, պետք է իրենց կիրառությունը գտնեն արտադպրոցական գործունեության մեջ: Այդ գիտելիքի «ստանալու», հմտությունների ձևավորման և հմտությունների զարգացման գործընթացում տեղի է ունենում ուսումնական գործընթաց: Նրա ուշադրությունը գեղագիտական, բարոյական կամ այլ տեսակի կրթության վրա կախված է ակադեմիական առարկաների տարրերի փոխհարաբերությունից: Օրինակ, եթե երաժշտության մեջ փոխազդեցության տարրերից մեկը որոշ չափով ուժեղ և թույլ հարվածների հայեցակարգն է, իսկ ռուսերենում՝ շեշտված և չընդգծված ձայնավորները, ապա արդյունքում երեխաները կստանան նոր գիտելիքներ՝ ռիթմի հասկացություն: Այս գիտելիքների կիրառման «դաշտը» կարող է լինել ցանկացած արտադասարանային գործունեության, որտեղ երաժշտությունը, խոսքը և շարժումը կարելի է համատեղել ինչ-որ մրցութային առաջադրանքի տեսքով: Դրա իրականացումը կօգնի երեխային ավելի լավ հասկանալ և յուրացնել ռիթմ հասկացությունը, փորձեք կիրառել այն գործնականում: Առանց ռիթմի զգացողության անհնար է զբաղվել երաժշտությամբ, պոեզիայով, պարով, մարմնամարզությամբ և այլն: [8]

- Առանց չափաժոյի և երաժշտության ռիթմը ներդաշնակեցնելու երգը չի աշխատի: Նման օրինակներ էլի կարելի է բերել: Այսպիսով, միջառարկայական կապերը արտադասարանական գործունեության մեջ միջոց են, որն ուժեղացնում է կրթության գործընթացը (այս դեպքում՝ գեղագիտական)՝ ստեղծելով լրացուցիչ հնարավորություններ կրթական գործունեության մեջ ձեռք բերված միջառարկայական գիտելիքների, հմտությունների և կարողությունների գործնական կիրառման, դրանց հետագա զարգացման և կատարելագործման համար: ավելի բարձր որակի մակարդակ. Միջառարկայական կապերը կարող են նաև զգալիորեն բարձրացնել վերապատրաստման և կրթության արդյունավետությունը, եթե դրանք ներառված են արտադպրոցական գործունեության տարբեր ձևերի և բովանդակության մեջ. Հսկայական կրթական հնարավորություններ կան միջառարկայական

կապերում: Դրանք հանգում են նրան, որ ավելի խորը նախադրյալներ են ստեղծվում աշակերտների աշխարհայացքի ձևավորման, բարոյական որակների, գեղագիտական զգացմունքների զարգացման համար և այլն: Տարրական դպրոցի ուսուցչի համար միջառարկայական դասընթացի իրականացման մեջ չկան սահմանափակումներ և խոչընդոտներ: Գլխավորը ուսումնական գործընթացը ստեղծագործորեն կազմակերպելու ցանկությունն ու կարողությունն է: Այն պետք է զուգակցվի կրտսեր աշակերտների տարատեսակ արտադպրոցական գործունեության հետ և անպայման բարձր կազմակերպվածությամբ: Մեր կարծիքով, դա պահանջում է.

- համակարգված ազդեցություն երեխայի մտքի վրա կրթության և դաստիարակության տարբեր միջոցներով՝ նրա մեջ գեղագիտական գաղափարներ, հասկացություններ և զգացմունքներ ձևավորելու համար.
- նման ազդեցությունը պետք է զուգակցվի էսթետիկ գործունեության բազմազանություն և բոլոր գործողություններին գեղագիտական բնույթ տալը. երրորդ, դպրոցականների գեղագիտական դաստիարակության կրթական և արտադպրոցական գործունեության միջև նպատակահարմար կապերի ապահովում և միջառարկայական կապեր այս գործունեության յուրաքանչյուր բնագավառում: [9]

Արտադասարանական գործունեության կիրառումը մեկ առարկայից՝ մյուսների արտադասարանական գործունեության գեղագիտական դաստիարակության խնդիրները լուծելու համար: Վերոնշյալ մեթոդները կօգնեն տարրական դպրոցի ուսուցչին գեղագիտական դաստիարակություն իրականացնել արտադպրոցական գործունեության մեջ՝ օգտագործելով միջառարկայական կապեր, պայմանով, որ դրանք համակարգված ներառվեն մանկավարժական համապատասխան կապերի ընդհանուր համակարգում, որը կազմակերպվում է կրտսեր աշակերտների թիմերում:

Հնարավոր են միջառարկայական կապերի մի քանի տեսակներ՝

1. Թեմատիկ նմանության վրա հիմնված միջառարկայական կապեր:

2. Միջառարկայական կապեր՝ հիմնված աշակերտների ստեղծագործական գործունեության նմանության և արվեստի մի տեսակի պատկերները մյուսի արտահայտչական և տեսողական միջոցներով փոխանցելու ունակության վրա:

3. Միջառարկայական կապեր՝ կազմակերպված մի առարկան մյուսի հետ համեմատելու արդյունքում՝ ընդհանուր հասկացություններ կազմելու համար:

4. Հուզական տրամադրություն ստեղծելու և կրթական էֆեկտը բարձրացնելու համար արվեստի ստեղծագործությունների օգտագործումից բխող կապեր:

5. Կապեր, որոնք առաջանում են տարբեր հասկացությունների վերլուծության մեջ ընդհանուր օրինաչափությունների ընկալման միասնական մոտեցման իրականացման ժամանակ:

Միջառարկայական կապերի միջոցով դասեր և գործողություններ անցկացնելու համար ուսուցիչը պահանջում է ոչ միայն որոշակի հատուկ հմտություններ և որոշակի նախապատրաստություն, այլև օգտակար կլինի որոշ մեթոդական առաջարկությունների իրականացումը:

Ստացված արդյունքները թույլ են տալիս եզրակացնել, որ ուսուցչի պրակտիկայում անհրաժեշտ է կիրառել միջառարկայական կապեր: Եթե խոսենք դրանց արդիականության մասին, ապա դրանք են.

- ուսուցման և գործունեության ձևերի փոփոխություն մեկ դասաժամի ընթացքում
- հեշտացնելով ուսուցչի դասի նախապատրաստումը
- ընդլայնելով դասի պատկերազարդ աջակցության հնարավորությունները
- աշակերտների ինքնուրույն և հետազոտական գործունեության կազմակերպում
- ուսուցչի և աշակերտի համար տպագիր նյութերի պատրաստում

Մանկավարժության և դասավանդման մեթոդների միջառարկայական կապերի գաղափարի իրականացումը սերտորեն կապված է ուսուցիչների մեթոդաբանական տեսակետների հետ գիտական գիտելիքների սինթեզի և

վերլուծության խնդրի վերաբերյալ, որպես գիտությունների տարբերակման կոնկրետ արտահայտություն: Այս խնդրի տեսական և գործնական լուծումը փոխվեց հասարակության զարգացմանը, մանկավարժական գիտության և դպրոցի նրա հասարակական կարգերին համապատասխան: Ժամանակակից դպրոցում ուսուցման առարկայական համակարգի հաստատումն ու ամրապնդումն անքակտելիորեն կապված է միջառարկայական կապերի գաղափարի զարգացման հետ:

Միջառարկայական կապերի կրթական թեմաների առաջատար դրույթների բացահայտման համար անհրաժեշտ և կարևոր դրույթների բացահայտումը և հետագա իրականացումը թույլ է տալիս.

- նվազեցնել կրթական թեմաների միջառարկայական կարողությունները որոշելու սուբյեկտիվ մոտեցման հավանականությունը:
- Ուսուցիչների և աշակերտների ուշադրությունը կենտրոնացնել այն առարկաների հիմնական կողմերի վրա, որոնք կարևոր դեր են խաղում գիտությունների առաջատար գաղափարների բացահայտման գործում:
- իրականացնել աշխատանքների փուլային կազմակերպում միջառարկայական կապեր հաստատելու համար, անընդհատ բարդացնելով ճանաչողական խնդիրները, ընդլայնելով աշակերտների ստեղծագործական նախաձեռնության և ճանաչողական նախաձեռնության դաշտը, օգտագործելով դիդակտիկ միջոցների ողջ բազմազանությունը բազմակողմ միջառարկայական կապերի արդյունավետ իրականացման համար:
- ձևավորել աշակերտների ճանաչողական հետաքրքրությունները տարբեր ուսումնական առարկաների միջոցով նրանց օրգանական միասնության մեջ.
- ներգրավել ստեղծագործական համագործակցություն ուսուցիչների և աշակերտների միջև:
- կյանքի հետ կապված տարբեր առարկաների ու գիտությունների միջոցով ուսումնասիրել արդիականության կարևորագույն գաղափարական խնդիրներն ու խնդիրները:

Բազմակողմ միջառարկայական կապերի համակարգի հետագա կատարելագործումը ենթադրում է նաև դրանց իրականացման ուղիների հետագա կատարելագործում. կրթության ոլորտում այս աշխատանքի պլանավորում, մանկավարժական գործընթացի բոլոր մասնակիցների գործունեության համակարգում. միջառարկայական (համալիր) սեմինարների, էքսկուրսիաների, կոնֆերանսների արդյունավետ օգտագործում, կրկնակի պարապմունքների պրակտիկայի ընդլայնում, որոնցում հնարավոր է լուծել աշխարհայացքային հիմնական խնդիրները միաժամանակ տարբեր առարկաների և գիտությունների միջոցով՝ երկու և ավելի ուսուցիչների մասնակցությամբ: Ուսուցման մեջ միջառարկայական կապերի անհրաժեշտությունն անհերքելի է: Դրանց հետևողական և համակարգված իրականացումը զգալիորեն բարձրացնում է ուսումնական գործընթացի արդյունավետությունը, ձևավորում աշակերտների դիալեկտիկական մտածելակերպը: Բացի այդ, միջդիսցիպլինար կապերն անփոխարինելի դիդակտիկ պայման են գիտությունների, այդ թվում՝ բնական գիտությունների հիմունքների իմացության նկատմամբ նրանց հետաքրքրության զարգացման համար:[10]

Միջառարկայական կապերով դասը կարող է անցկացման տարբեր ձևերով:

Հաջորդական.

Դասի առաջին մասը նվիրված է երաժշտությանը, իսկ երկրորդը՝ տեսողական արվեստին՝ կապված թեմայի կամ դարաշրջանի հետ: Օրինակ՝ ծանոթություն բնանկարներին հետ՝ կարելի է ուղղորդել Ա.Վիվալդիի «Տարվա եղանակներ» ստեղծագործություննով: Երեխաները լսում են երաժշտական նյութ, այնուհետև նկարում են իրենց տպավորությունները, կազմակերպում ցուցահանդես դասարանում:

Այլընտրանքային.

Ուսուցիչները և երեխաները դասի ընթացքում մի քանի անգամ անցնում են մի առարկայից մյուսը՝ լուծելով կոնկրետ ուսումնական խնդիր:

Չուղահեռ.

Երաժշտությունը ծառայում է որպես տեսողական արվեստի առաջադրանքի թեմատիկ հիմք:

Ցանկալի է նման դասեր անցկացնել արդեն տարրական դպրոցում: Այս տարիքում երեխաները հատկապես զգայուն են:

ԵՂՐԱԿԱՑՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

Կատարված հետազոտությունների և դիտարկումների արդյունքների ամփոփմամբ կարելի է հստակեցնել մի քանի եզրակացություններ, որոնք արտահայտում են ուսումնասիրության առանցքային դրույթներն ու հիմնական եզրակացությունները:

Պլանավորելով կրթական գործունեության արդյունքները, կրթության որակը իրականացվել է կրթական գործունեության վերլուծության հիման վրա: Վերլուծությունը պետք է հաշվի առնի ինչպես դրական, այնպես էլ բացասական գործոնները, վերլուծության արդյունքը հետադարձ կապն է ուսումնական գործընթացից: Ուսումնական գործընթացի ուղղումն իրականացվել է ուսուցչի մեթոդական աշխատանքի, տարբերակման՝ ըստ իրենց կարողությունների, գիտելիքների որակի, սովորելու կարողության, հոբբիների, միջառարկայական առաջադրանքների բնույթի:

Կրթության որակի ուսումնասիրման մեթոդները՝ հարցումը, հարցաքննությունը, թեստավորումը և այլն, հնարավորություն տվեցին վիճակագրական նյութ ստանալ ուսումնասիրությունից: Սովորողների հարցումն իրականացվել է տարբեր ձևերով՝ ինքնուրույն աշխատանք, բանավոր պատասխան, գրատախտակի մոտ խնդիր լուծել, տնային առաջադրանք, հսկիչ աշխատանք:

Ուսուցման արդյունքների վերլուծությունն իրականացվել է մոնիտորինգի հիման վրա՝ պարզելու ուսուցման մի քանի չափանիշներով՝ գիտելիքների որակ, կրթական առաջադրանքների կատարման անկախություն, սովորելու կարողություն, ուսուցման գործունեությանը ստեղծագործ մոտեցում, գիտելիքների որակի բարձրացում:

Չետազոտության արդյունքում պարզվել է, որ միջառարկայական ինտեգրման ներդրումը կրթական գործընթացում միջառարկայական առաջադրանքների հիման վրա բարելավում է կրթության որակը :

ժամանակակից կրթության խնդիրներն են՝ սովորեցնել սովորել, ինքնուրույն ձեռք բերել գիտելիքներ, ստեղծագործաբար մոտենալ մասնագիտական գործունեությանը, և անհնար է դրանք լուծել տեղեկատվական հասարակության մեջ՝ առանց ինֆորմատիկա և համակարգչային տեխնոլոգիաներ ուսումնասիրելու: Այս առարկաների ուսուցումը պետք է իրականացվի միջառարկայական առաջադրանքների համակարգի հիման վրա, որը համապատասխանում է դպրոցական դասընթացի առարկաների բովանդակությանը և արտացոլում է ուսման իրական խնդիրները: Համակարգչային առարկաները դպրոցում ուսուցման գործընթացի համակարգային բաղադրիչ են, քանի որ տեղեկատվական տեխնոլոգիաները ներդրվել են գործունեության բոլոր ոլորտներում, և ժամանակակից հասարակության տեղեկատվականացումը ձևավորում է մասնագիտություններ, որոնցում համակարգիչը անհրաժեշտ գործիք է: Տարբեր ձևերով իրականացվող միջառարկայական առաջադրանքներ,

Կրթական գործընթացում միջառարկայական առաջադրանքների ներդրումը հնարավոր է կրթության հումանիստական անհատականության վրա հիմնված պարադիգմի ներդրման պայմանով, որն ուղղված է ստեղծագործական, բարեգործական ուսումնական մթնոլորտի ստեղծմանը: Այս պարադիգմայի շրջանակներում անձը ձեռք է բերում գիտական գիտելիքների համակարգ, գործնական հմտություններ և մտավոր և ճանաչողական գործունեության զարգացման հարակից մակարդակ, բարոյական և գեղագիտական մշակույթ, որոնք որոշում են սոցիալական կերպարը և անհատական կրթությունը:

Միջառարկայական կապերն ունեն կրթական, կրթական և մեթոդական գործառույթներ, որոնք թույլ են տալիս լուծել նախնական մասնագիտական ուսուցման, տարբերակված ուսուցման, վերապատրաստման և կրթության համակարգչայինացման խնդիրները, ստեղծել ստեղծագործական մթնոլորտ և զարգացնել անկախության հմտություններ:

Ուսումնասիրությունները ցույց են տալիս, որ ցանկացած դաս կարելի է ուղղորդել երաժշտությամբ, որը սովորողի մոտ առաջացնում է ներշնչանք դեպի արվեստը:

Ստորև ներկայացնում են մեկ դասապլանի օրինակ, որտեղ ներկայացված է երաժշտությունը և պարարվեստը:

5-րդ դասարան

Դասի թեման. <<Երաժշտության և պարարվեստի կապը>>

Ունկնդրել Կոմիտասի <<Շորուն>>-ը և Գրիգի <<Անիտրայի պարը>>

Ուսուցանել <<Նարոյ>> հայկական ժողովրդական պարերգը:

Դասի նպատակը.

ա) Ուսուցանող – սովորեցնել <<Նարոյ>> պարերգը և կատարել պարային շարժումներ, ծանոթացնել տարբեր ժողովուրդների պարերին:

բ) Չարգացնող – զարգացնել հայ ազգային և այլ ազգերի պարերի առանձնահատկությունները զգալու, մեկնաբանելու և դրանց համապատասխան պարային շարժումներ կատարելու կարողությունը:

գ) Դաստիարակող – սեր և հետաքրքրություն առաջացնել պարարվեստի հանդեպ:

ԴԱՍԻ ՊԼԱՆԱՎՈՐՄԱՆ ՕՐԻՆԱԿ

Թեման. <<Երաժշտությունը և պարարվեստը>> (8 ժամ)

Դասի փուլեր	Ուսուցչի գործողություններ	Աշակերտների գործողություններ	Ժամանակը
-------------	---------------------------	------------------------------	----------

<p>Խթանում</p>	<p>Կազմակերպել մտազրոհ երաժշտության և պարարվեստի ընդհանրությունների վերաբերյալ և ճշտել սովորողների նախնական գիտելիքները թեմայի վերաբերյալ:</p>	<p>Ակտիվորեն մասնակցել մտազրոհին՝ անկաշկանո ներկայացնելով թեմայի վերաբերյալ իրենց պատկերացումները:</p>	<p>5 – 10 րոպե</p>
<p>Իմաստի ընկալում</p>	<p>Ունկնդրել Կոմիտասի <<Երանգի>>-ն և Գրիգի <<Անիտրայի պարը>>: Դասարանը բաժանել 5 հոգանոց խմբերի, տալ որոշակի ժամանակ, որպեսզի խմբերը վերլուծեն, համեմատեն և ներկայացնեն <<Վենի դիագրամ>> կամ <<Դ-աձև աղյուսակ>> մեթոդով, ուսուցանել ժողովրդական <<Նարոյ>> երգը նոտաներով և բանավոր կրկնության մեթոդով:</p>	<p>Խմբերով վերլուծել, համեմատել և ներկայացնել պարերը: Ուշադիր լսել երգը և սովորել, կատարել պարային շարժումներ:</p>	<p>25 – 30 րոպե</p>
<p>Կշռադատում</p>	<p><<Վենի դիագրամ>> մեթոդով ամփոփել երաժշտության և պարարվեստի կապը:</p>	<p>Վերլուծել և մեկնաբանել երաժշտության և պարարվեստի կապը <<Վենի դիագրամով>>:</p>	<p>5 – 10 րոպե</p>

ՕԳՏԱԳՈՐԾՎԱԾ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ՑԱՆԿ

1. . Савицкая Е.В., Серегина С.Ф. Уроки экономики в школе: В 2 кн. Кн. 2: пособие для учителя. – М.: “Вита-Пресс”, 1999. – 447 с.
2. И.Д. Зверев «Взаимная связь учебных предметов», М.: Знание, 1977г.
3. Максимова В.Н. «Международные связи в учебно-воспитательном процессе современной школы», М., «Просвещение», 1987.
4. Максимова В.Н. «Межпредметны
5. е связи и совершенствование процесса обучения», М., «Просвещение», 1984.
6. П.И. Пидкасистый «Педагогика» М., «Педагогическое общество России», 1998.
7. Селевко Г.К. «Современные образовательные технологии», М., «Народное образование», 1998.
8. Федорец Г. Ф. Межпредметные связи в процессе обучения. – Нар. образование, 1985.
9. Федорец Г.Ф. Межпредметные связи и связь с жизнью—в основу обучения. – Нар. образование, 1979, №5.
10. Федорова В. Н., Кирюшкин Д. М. Межпредметные связи – М., Педагогика, 1989.
11. Кондаков Н. И. Логический словарь-справочник. – М., Наука, 1979.